

„Néhai való jó Mátyás király”

Ma Magyarországon Mátyás a legnépszerűbb történelmi személyiség, Európa-szerte pedig ő a legismertebb középkori magyar uralkodó. Ettől korántsem függetlenül neve itthon és külföldön egyaránt összefonódott a reneszánsz fogalmával is. Ez különösen Mátyás király nemzetközi megítélésében játszik kulcsszerepet. Mátyás nagy építkezései (híres budai és visegrádi palotája), könyvtára (a Bibliotheca Corviniana), az udvarába hívott vagy számára dolgozó kiváló olasz művészek (Andrea Mantegna, Benedetto da Maiano, Giovanni Dalmata, Andrea del Verrocchio), illetve a szolgálatába álló olasz humanisták (Antonio Bonfini,

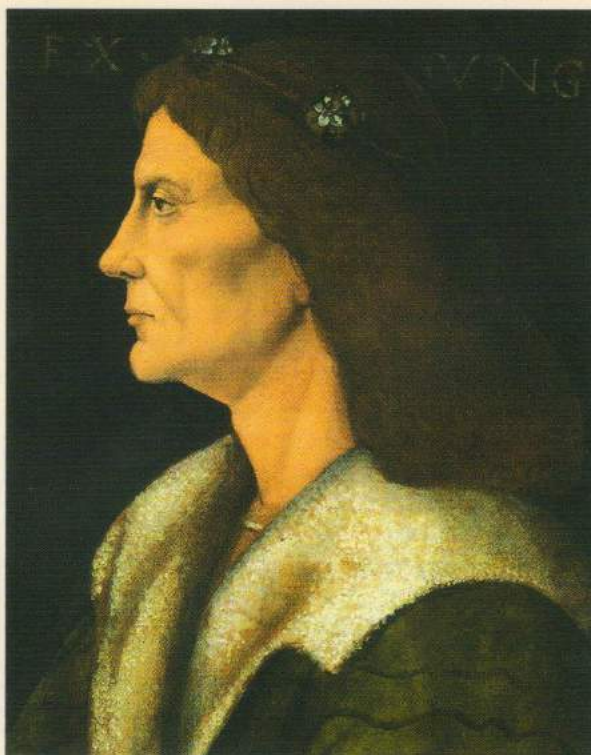
Galeotto Marzio) nemcsak a szaktudomány, de a művelt európai közvélemény számára is mindig ismertek és elismertek voltak. Hazánkban ezek mellé az értékek mellé hozzáadódik a sikeres hadvezér emléke: a török felett – saját vagy hadvezérei révén – Szabácsnál, Boszniában, Kenyérmezőn sikert arató, Morvaországot, Sziléziát, Lausitzot és Alsó-Ausztria jelentős részét, végül, de nem utolsósorban Bécsét és Bécsűjhelyet is meghódító uralkodó.

A Mátyásról alkotott pozitív kép fontos része még az országban békét teremtő, a polgárháborút felszámoló, a rabló zsoldos csapatokat megregulázó, a lázadásokat ügyes politikával leszerelő király, és végül a népből származó és a népet segítő igazságos uralkodó népmesei figurája. Mindebben számos igazság, de sok túlzás is van. Mátyás király hazai pozitív megítélését sokban segítette utódainak,

a Jagellóknak az uralmát lezáró nemzeti katasztrófa, a törökkel szembeni mohácsi vereség, melynek folyományaként összeomlott a középkori Magyarország, így uralma az utókor szemében az utolsó virágkornak tűnt. Így kapcsolódtak Mátyás személyéhez például azok az ősi eredetű mesék, amelyek a nép közé járó, igazságot osztó uralkodóról szóltak, még ha ezeknek valójában semmi igazságalapjuk nem volt.

Mátyás király személyét és uralkodását számos rejtély is övezi. Ezek között vannak mesterségesen kreált fikciók. A Hunyadiak származásának rejtélyét: a Corvinus-legendát és a morzsinai lány mondáját Mátyás udvaroncái gyártották, bár magának Mátyásnak sem

volt ellenére. A haláláról szóló pletykák már temetése után lábra kaptak és máig megmozgatják az emberek fantáziáját. De voltak és vannak valóságos rejtélyek is, amelyek egy részét mára a tudomány tisztázta: ilyen Mátyás király elveszett és sokáig hiába keresett híres visegrádi palotája. Mások továbbra is megoldatlanok maradtak, mint például a király sírja. A legnagyobb rejtély azonban magának Mátyásnak a személye: hihetetlen sikeressége, kiemelkedő tehetsége, átlagon felüli műveltsége és kifinomult ízlése, amely joggal tette őt a középkori Magyarország egyik legnagyobb uralkodójává és kora csodált európai államférfijává.



**MÁTYÁS KIRÁLY
PORTRÉJA** Andrea
Mantegna nyomán

Mátyás származása

Származásáról már életében különböző mendemondák keltek lábra, hiszen nehéz volt megérteni, hogyan kerülhetett egy román nemes fia a magyar trónra, és válhatott Európa egyik legbefolyásosabb uralkodójává.

Hunyadi Mátyás 1443. február 23-án született Kolozsvárott, Hunyadi János és Szilágyi Erzsébet fiaként. Apja, János, Thuróczy János Mátyás-kori krónikája szerint egy Havasalföldről Magyarországra költözött román nemesnek, Serbe fia Vajknak volt a fia. Vajk testvéreivel és unokatestvéreivel, valamint János fiával együtt 1409-ben Zsigmond királytól kapta meg Hunyad falut, amelyről ezután a család magát nevezte. Hunyadi János Filippo Scolari (Ozorai Pipó) temesi ispán, a híres törökverő hős mellett kezdte pályafutását, majd Zsigmond király udvari lovagjává vált. Zsigmond halála után előbb szörényi bán, majd erdélyi vajda és temesi ispán, végül Magyarország kormányzója lett. Szilágyi Erzsébet férjéhez hasonló társadalmi rétegből, a Szilágy megyei középnemesi Szilágyi családból származott. A középnemesi sorból két nemzedék alatt a magyar királyi trónig emelkedő Hunyadiak hihetetlen karrierje már a kortársaknak is szemet szúrt, és hamar legendák kaptak lábra származásukról. Talán

már Hunyadi János életében, de később Mátyás korában megszülethetett a család Zsigmond királytól való származásának legendája, amelyet elsőként Mátyás olasz történetírója, Antonio Bonfini vetett papírra krónikájában: ugyan a Mátyás halálát követő években, de korábbi, még a Hunyadiak ellenségei, a Cilleiek által kiagyalt meseként adja elő. E szerint Hunyadi János Zsigmond király és egy román nemes lány törvénytelen kapcsolatából született volna. Zsigmond király egy gyűrűt ajándékozott a lánynak, hogy ha majd közös gyermekük megszületik, azzal igazolja előtte származását. A gyűrűt később egy holló ellopta a gyermektől, de János nevelőapja a hollót nyílal lelőtte, így a gyűrű visszakerült jogos tulajdonosához, aki el is ment Zsigmondhoz. A gyűrűt felmutató gyerekre a király ráismert és bőséges birtokadományokkal látta el. Bonfini *Krónikáját* aztán a XVI. század második felében Heltai Gáspár magyarra fordította. Művében a Hunyadi János származásáról szóló történetet már nem hazug meseként, hanem történelmi tényként, ráadásul alaposan kiszínezve adta elő,



SZILÁGYI ERZSÉBET



HUNYADI JÁNOS CÍMERES LEVELE

és ezzel e legenda hosszú időre be is épült a magyar történelmi tudatba.

Bonfini elsősorban az készítette a Zsigmond-legenda rosszindulatú mesének való minősítésére, hogy saját elmélete volt a Hunyadiak származásáról. Ezt nevezzük Corvinus-legendának. Bonfini 1486-ban, a Corvinus-ház eredetéről szóló – ma már elveszett – könyvében dolgozta ki az elméletet, miszerint Mátyás király családja a római Corvinus nemzetségből ered, sőt a família származását egészen Jupiterig vezette vissza. Ehhez Hunyadi János szülőhelye adta az ötletet számára. Bonfini Magyarország történetéről írott művében így fogalmazott Hunyadi Jánosról: „Mátyás királynak az oláh But fia Corvin János volt az apja, aki az atyai faluban született, melyet a mi időnkben Corvinum-nak mondanak, ... Ahogy felcseperedett azt állította, hogy római nemzetségből született, ahogy szüleitől gyakran hallotta, törzsét a Corvinusokra vezette vissza, akik a rómaiak ősi családjai közé tartoztak.” Bonfininek ez

az eredetelmélet különösen jól illeszkedett történelmi koncepciójához, hiszen ő volt az, aki felfedezvén a románok latin eredetű nyelvét, a román népet – amelyből Hunyadi János is származott – római eredetűnek, az egykori Dacia provincia helyben maradt ókori lakói utódainak vélte. A híres Hunyadiak római eredetének mítoszát azonban nem Bonfini agyalta ki, ez már korábban megszületett Itáliában: a görög származású, de Bizánc el-estekor Itáliába menekülő humanista, Geórgios Argyropoulos még 1461 előtt rómainak nevezte Hunyadi Jánost, majd az 1470-es években Ludovicus Carbo olasz humanista Mátyásról állította, hogy római eredetű.



HUNYADI JÁNOS
a Thuróczy-krónikában

Mátyás király származásáról



HOLLÓS CÍMER

a *Johannes Scholasticus-corvina* címlapjáról

A magyarok iránt természetlől ellenséges alemannok a néhai Cillei gróf jóvoltából kiagylak egy meglehetősen szellemes mesét, amely szerint Mátyás meg az apja nem a Corvinus famíliából született, mint ahogy a nemzetség hollós címere tanúsítja. Azt mondják, hogy az Erdélyben tartózkodó Zsigmond összefeküdt egy nemes oláh intelligens és bájos lányával, három hónap múlva megtudta, hogy az teherbe esett tőle, fényesen megajándékozta, és emlékeztetőül egy gyűrűt hagyott nála, utasította, hogy szülöttjét gondosan táplálja, nevelje, s ha fölcseperedett, küldje el hozzá a jellel; a kisasszony aztán esetét fölfedve gazdag hozományával hozzámment egy nemes oláhhoz, aki a móríng bőségére, meg a bectelenség nagybecsű voltára tekintve szívesen fogadta a leány ajánlatát; ez a maga idején csinos és formás fiúcskát szült, akit Jánosnak nevezett el; midőn a kised anyja ölében feküdt, odaröppent egy holló, és a jelül adott gyűrűt felragadta; az asszony nagy ijedségében gyorsan megkérte a férjét, hogy vegye üldözőbe a hollót, és szerezze vissza a gyűrűt, nehogy a kisfiú nagy reménységét az átkozott madár elrabolja; erre a férfi

nyilával megsebesítette a hollót, és a gyűrűt máris visszavette; később a feltűnő szépségű ifjú János az anyja tanácsára elment Zsigmondhoz, és felmutatta a gyűrűt; a király ráismert, és birtokokkal, falvakkal bőségesen megadományozta őt.

Antonio Bonfini: *A magyar történelem tizedei, harmadik tized, kilencedik könyv.* Fordította: Kulcsár Péter



CÍMER egy corvina címlapjáról

E legenda eredetét Kulcsár Péter tárta fel, kimutatván, hogy valójában Hunyadi János egyik, nagy valószínűséggel születési helyére utaló nevéből, a Kőváriból – amelyet latinul Covinusnak írtak, így könnyen összekeverhető volt a római Corvinus nemzetség nevével – származik. Hunyadi kővári, azaz kevei származása Petrus Ransanus, lucerai püspök, a Nápolyi Királyság magyarországi követe révén jutott el Itáliába. Petrus Ransanus ugyanis már az 1450-es években így írt: „*Valacchia mellett fekszik egy művelt sziget, amelyet a Duna szétágazása alkot, ezt Corvinának nevezik... A sziget ... nincs messze a török birodalom határától, ezért gyakran megtörtént, hogy ez a népesség ellenséges sereggel rátámadt erre a szigetre, miért is János szülője Magyarországra költözött.*” Ugyanő 1488-as beszédében ezt írja Mátyásnak: „*Corvina, amely a Duna szigete, amelyet rokonaid sokáig birtokukban tartottak.*” 1490-ben pedig ezt írja Hunyadi Jánosról: „*abban az időben Alsó-Pannóniában élte az életét egy birtokában levő kastélyban, melynek Covinum a neve.*” Covinum, azaz Keve (aminek neve a mai „kő” szónak felel meg) a mai szerbiai Kovinnal azonos. E városnak a török elől 1440-ben elmenekülő szerb lakói alapították meg a Csepel-szigeti Ráckevét is. Az 1409-es birtokadomány előtt a temesi ispán szolgálatában álló Vajk és rokonai könnyen lehet, hogy

valóban ennek a településnek a környékén élhettek, így János nevű fia tényleg születhetett itt, ahogy Bonfini állítja.

Mindkét eredetlegenda kapcsolatban áll ugyanakkor a Hunyadiak címerével, a gyűrűt tartó hollóval. A Zsigmond-legendába beépített történet a gyűrűt ellopó hollóról egy tipikus, címermagyarázó mese – olyasmi, mint a Báthoriak „sárkányfogás” címerét egy sárkányölő össel magyarázó történet: nem a címer eredetéről szól, hanem utólagos magyarázatot nyújt a címer már ismeretlen eredeti jelentéséhez. A Corvinus név azonban valóban feltűnően összezseng a latinul „corvus”-nak nevezett hollóval. Sokáig a történeti kutatás is azt feltételezte, hogy a Corvinusoktól való származás legendája a hollót ábrázoló címerképből származik. Ám ennek a fordítottja is felvethető: esetleg a címer egy, a középkorban igen gyakori, úgynevezett beszélő címer lehetett: benne a holló („corvus”) a család Corvinus nevére való utalásként is értelmezhető. Ennek a feltételezésnek csak az mond ellent, hogy Hunyadi Jánosról, aki pedig már bizonyosan a hollós címet használta, nem maradt fenn olyan kortárs forrás, amely Corvinusnak nevezné. Továbbá ez a magyarázat nem adna feleletet a holló által tartott gyűrűre sem.



▲ **MÁTYÁS CÍMERE** a *Philostatos-corvina* jobb oldali címlapján

▶ **I. FERDINÁND NÁPOLYI KIRÁLY KÖVETE,** Pietro Ransano átnyújtja saját művét a királyi párnak



Végül meg kell említenünk, hogy a gyűrűt tartó holló nem csak a Hunyadiak címeréből volt ismert a középkorban: egy VII. századi angolszász vértanúnak, Northumbria egykori királyának, Szent Oszvaldnak egyik jelvénye is volt. Oszvald harcos szent volt, akit ellenségei elűztek hazájából, de ő, miután Skóciában megkeresztelkedett, visszatért és legyőzte pogány ellenségeit, népét pedig a keresztény hitre térítette. A gyűrűt tartó holló azért vált jelképévé, mert a legenda szerint gyűrűt váltott messze földön élő jegyesével. A gyűrűt egy holló vitte, de útközben a tengerbe ejtette, ám egy hal felhozta neki, így a holló el tudta vinni Oszvaldnak. Szent Oszvald legendája Magyarországon is ismert volt a középkorban, így nem kizárt, hogy a havasalföldi hazájukból elmene-kült, eredetileg minden bizonnyal ortodox vallású, de új otthonukban katolizált Hunyadiak, akik életüket a pogány török elleni harcra áldozták, eredetileg a hozzájuk hasonló életutat befutó Szent Oszvald jelvényeként emelték a címerükbe a csőrében gyűrűt tartó hollót. Mivel azonban a címer eredeti jelentése hamar elenyészett, a holló figurája szerepet játszhatott mindkét utólagos eredetlegenda kialakulásában.

Úgy tűnik, hogy maga Mátyás nem vette jó néven egyik alaptalan híresztelést sem családjá mitikus vagy

királyi fattyú származásáról. Ludovicus Carbo egy 1470-ben írott dialógusában Ernuszt Zsigmond szájába adja azt a véleményt, amelyet valószínűleg maga Mátyás is képviselt apjáról: „Egyáltalában nem segítette az ősök fénye, ő saját maga saját tehetségével, saját serénységével szerezte magának a nemességet és a dicsőséget. Úgyhogy ő a kútfeje utódai nemességének.” Ezek a gondolatok szépen rímelnek V. László 1453-as adománylevelének szavaival, mely szerint: „Hunyadi János ... fiatal éveit Zsigmond király szolgálatában töltötte, és amit mások őseik és címeik révén nyertek el, azt ő nehéz munka árán és személyes hősiességével érdemelte ki.” 1484-ben azonban Mátyás úgy döntött, hogy törvénytelen gyermekét, Corvin Jánost teszi meg koronáinak örökösévé, és ezért a korabeli Európa egyik leggazdagabb és Itália egyik legbefolyásosabb uralkodóházával, a milánói Sforzákkal házasságba lép. Ehhez a tervezett házassághoz – amely végül nem valósult meg, mint ahogy Corvin Jánosból sem lett király – jól jött a fattyú származású hercegnek az antik római családja, így Mátyás elfogadta a humanisták híresztelését a Corvinus-rokonságról. Az olasz tudósok akciója kiválóan sikerült: a Hunyadi-ház római származása bejárta egész Európát, és Hunyadi Mátyást külföldön ma is mindenhol Corvin Mátyásként ismerik.



Mátyás és Beatrix

Mátyás király második felesége, Aragóniai Beatrix nápolyi királylány nagy hatást gyakorolt az uralkodóra és rajta keresztül – itáliai reneszánsz műveltségével – a magyar kultúra fejlődésére is.



Mátyás itáliai humanistái nemcsak kenyéradójuk származását igyekeztek felmagasztalni az itáliai és nemzetközi közvélemény előtt, hanem műveltségét, művészi ízlését, bőkezű műpártolását is. E téren sem tekinthetjük őket teljes mértékben elfogulatlannak, sőt ez esetben még közvetlenebbül szolgálták saját érdekeiket, hiszen egy művelt, művészetkedvelő és bőkezű királytól természetes módon elvárták,

hogy a legmodernebb humanizmust képviselő tudósokkal és a legkifinomultabb *all'antica* stílusban alkotó művészekkel vegye körül magát, elhalmozva őket megrendeléseivel és ajándékaival. Mátyás persze aligha hagyta volna magát befolyásolni ilyen átlátszó próbálkozásoktól, ám az olaszoknak befolyásos szószólója akad az udvarban, nem kisebb személyiség képében, mint a királyné, Aragóniai Beatrix. A valós helyzetet valószínűleg Antonio Bonfini fogalmazta meg a legvilágosabban történeti művében.

**MÁTYÁS ÉS BEATRIX
ÉRKEZÉSE**

Beatrix királyné érkezése

Ámde Mátyás nemcsak új törvényeket és rendeleteket hozott, hanem Beatrix jövetelével egész életformáját is megváltoztatta. A pannon királyoknak az volt a szokásuk, hogy az előkelőségekkel és a nemességgel családiánosan éltek, a bejutást nemigen ellenőrizték, sok asztalt terítettek, a főurak közt lakomáztak barátilag, étkezés közben az ajtó nyitva állt, a kéregető koldusokat beeresztették, alamizsnát osztogattak nekik, mindenkit szívesen meghallgattak, többnyire közönséges kenyeret ettek, a királyhoz való bejutást lehetővé tették bárkinek, a legnyomorultabb személyeknek is, igénytelenül éltek, hitvány lakással is megelégedtek, a kápráztató háborúkra eszméletlen költséget áldoztak, de a fényes épületeket lebecsülték, odahaza szűkmarkúak, kifelé nagyvonalúak és pazarlóak voltak, népszerű és jóságos magatartásukkal és mindeme szokásukkal mindenkinek megnyerték a tetszését, ő tehát a régi királyok nyomdokán járt, sőt nyájasságával, készség-

ségességével, derék jellemével mindenféle szolgálattételben felül is múlta azokat, hogy látni lehessen, nemcsak tetteinek nagyszerűségével, hanem életmódjuk követésével is eléri, hogy ne mondjam, megelőzi közülük a legkiválóbbakat is. Nagylelkűsége, nyájassága, szívéllyessége, jóindulata alkalmassá tette a főurak és köznemesek szimpátiájának elnyerésére, úgyhogy mindenki szívből szeretete. Az arisztokraták és tisztek között többnyire oly családiánosan forgolódott, hogy megnyerő társaságával mindenkit lekötölezt maga iránt. Nem tudott betelni a jóság és a bőkezűség kimutatásával. Nemcsak a főrangú vagy nemes vitézeket részesítette nagyrabecsülésben, hanem a közkatonákat is. A táborban a betegek iránti együttérzésből végigjárta a sátrakat, a gyengélkedőket sokszor a saját kezével etette, odanyújtotta nekik az ételt; jobbulást kívánt, a kishitűeket korholta, a kétségbeesetteket vigasztalagatta; a csatatéren sokszor bekötözte a sebeiket. Ezzel a segítőkézséggel mindenki bámulatos hűséget keltett maga iránt. Sőt többször mesélte dicsekedve, hogy amikor tisztelgő látogatást tett Miklós bosnyák királynál, beteg lábujjaira ő kente a kenőcsöt. Vendégeskedés közben csúnya öklendezéstől gyötört barátait emberségesen támogatta, s mintegy megfélelvezve és lemondva a királyi méltóságról tartotta a fejét annak, akinek a gyomra háborgott. Elhagyom élceit, amelyekkel a csüggedő lelkeket erősítette és a holtakat visszahívta az alvilágból. Barátai számára néhanapján féktelen lakomákat és nagy zabálásokat rendezett, hogy gondjait elűzze. Mysusokkal és rácokkal, csehekkel és alemannokkal, magyarokkal és kumánokkal békében, háborúban testőrség nélkül társalkodott; mindnyájuk, elsősorban pedig a katonák hűségének köszönhetően ügyelt rá a közös féltés és aggodalom. Testőrség helyett éber vigyázatban vetélkedve óvta őt mindenki. Otthonában nem voltak drágaköves kelyhek, sem aranyedények vagy pomádés szelencék, termeit nem borította kárpit; bútortat semmi, vagy ha itt-ott mégis, hát faragatlan és nyers; szögletes asztalon koszos abrosz; csak a lovakra és a fegyverzetre adott; ott aztán volt arany, drágakő, ezüst bővíben; emellett ápolta a haját, gyöngyös koszorút hordott, pompás ruhát viselt, amely hajazta a római prémes köntöst; más cífraságra volt gondja.

Miután pedig a királyné megérkezett, az asztalt és az életmódot kulturáltabbá tette, a hitvány háztartástól viszolyogva nagyszerű ebédlőtermeket rendezett be, díszes csarnokokat, aranyozott lakószobákat teremtett, a királyt visszafogta a közvetlenségtől, az ajtókhöz silba-



MÁTYÁS ÉS BEATRIX

Lillafüred, a Palotaszálló üvegablaka



A SYMPOSION CÍMLAPJÁN A C INICIÁLÉ
Beatrix királyné portréját öleli körül

kot állított, megszüntette a szabad bejárást, rávette a királyi felséget, hogy sokkalta gondosabban őrizze a méltóságát. Figyelmeztette, hogy meghatározott időben lépjen be a fogadóterembe és szolgáltasson igazságot. A szkíta szokások közé olaszokat hozott, és a latin könyhát is megkedveltette. Itáliából nagy költségen különböző mesterségeket és kiváló mestereket hívott be, mi azelőtt hiányzott. Így aztán jöttek Itáliából festők, bronzöntők, szobrászok, metszők, asztalosok, ötvösök, jöttek kőfaragók és építésszek, akik jókora fizetséget kaptak; majd kiteljesedett az istentisztelet, a királyi kápolnát egész Galliából és Germániából szerződtetett énekesek gazdagították, de még konyhakertészeket, kert- és mezőgazdászokat is hozott Itáliából; olyanokat is hívott, akik a sajtót római, szicíliai, francia módon készítették. Csatlakoztak a bohócok, a színészek, akiket a királyné nagyon kedvelt; továbbá szóló és zenekari fuvolások, dudások, citerások. Az ajándékok idehívták a poétákat, a szónokokat, a grammatikusokat is, akik várakozásukban csalódva jóval szegényebben vitték haza Itáliába műzsájukat, mint ahogy idehozták. Mindez Mátyásnak csodamód tetszett, és támogatta; Pannóniából második Itáliát akart csinálni. Mindenfelé felkutatta, idehozta valamennyi tudomány kiváló szakembereit. Kedvelte a csillagászokat, az orvosokat, a matematikusokat, a jogtudósokat; a mágusoktól és a jósoktól sem idegenkedett; semmiféle tudományt sem vetett meg.



MÁTYÁS PORTRÉJA AZ EGYIK CORVINÁN
Giovanni Ambrogio de Predis alkotása

A műveltség és az élvezet iránt érzéketlen magyarok viszont mindezt ferde szemmel nézték, kárhoztatták az éktelen költekezést, nap mint nap szidták a királyi felséget, amiért a pénzt játékszernek tartja, a tisztelesebb célra rendelt adót silány és üres dolgokra fecsérli, amiért sutba dobta a régi királyok takarékoságát és gazdaságosságát, odahagyta az ősi és szigorú erkölcsöket, eltörölte a hajdani szokásokat, és egészen átállt a római, mi több, a spanyol élvhajhászásra meg az elasszonyosodott életmódra. Morgolódtak, hogy papucsférj lett, hogy az idegenek nem csak az aranyat rabolják el, hanem az uralkodó puhánysága folytán idestova az egész országot is; sok mást is rosszellottak és félremagyaráltak. Ám ez az isteni fejedelem, minden nemes mű atyja, a műveltség pártfogója, folyvást korholta a magyar szokásokat, nyíltan feddette a szkíta parasztosságot meg a civilizálatlan életmódot, következetesen elutasította a barbár ízlést, apránként bevezette a városiasságot, buzdította az arisztokráciát meg a nemességet a kulturálódásra, ajánlgatta, hogy tehetségük szerint építsenek csinos házakat, éljenek kényelmesebben, viselkedjenek barátságosabban a külföldiekkel, akiket korábban minden képzeletet felülmúlóan utáltak. Minderre elsősorban a saját példájával ösztönzött mindenkit.

Antonio Bonfini: *A magyar történelem tizedei, negyedik tized, hetedik könyv.* Fordította: Kulcsár Péter



MÁTYÁS MINT HADVEZÉR

Bonfini a fiatal Mátyást tipikus középkori uralkodónak írja le, aki elsősorban sikeres hadvezér és igazságos bíró, csaknem minden idejét a táborban tölti, bajtársai, katonái rajonganak érte. Palotájában nincs helye semmi fényűzésnek, bőkezűsége pedig kizárólag a hadakozó nemességre irányul.

Az ifjú Mátyás, aki örökölte apja zseniális vezetői és hadvezéri képességeit, uralkodása első felében valóban hadakozó király volt, és erre meg is volt minden oka. Egy polgárháborúba merült ország élére választották meg 1458 telén, amikor őt Prágában túszként tartották fogva a nemrég elhunyt Habsburg László cseh királlyá választott egykori kormányzójának, Podjebrád Györgynek az udvarában. Itthon az őt királlyá választó bárók: a Garaiak, az Újlakiak, a cseh zsoldosvezér Giskra, sőt saját nagybátyja, Szilágyi Mihály is úgy gondolta, hogy az ifjú Mátyás engedelmes eszköz lesz majd az ő kezükben. Mátyás azonban nem így képzelte uralkodását, és fiatal kora ellenére meglepő gyorsasággal és eréllyel érvényt is szerzett akarátának. Amikor pedig a következő évben a csalódott bárók vele szemben Habsburg III. Frigyes császárt hívták meg a magyar trónra, lázadásukat pillanatok alatt leverte. Hamarosan azonban még félelmetesebb ellenféllel került szembe: a Hunyadi János által megállított Oszmán Birodalom új támadásba lendült: 1459-ben elesett Szendrő vára, és ezzel megszűnt Szerbia, 1463-ban pedig a törökök meghódították Boszniát is. Magyarország ekkor már közvetlenül szomszédossá vált a félelmetes ellenséggel. Mátyás most sem ijedt meg: 1463–64 telén egyetlen hadjáratban visszafoglalta Bosznia felét, majd békét





III. FRIGYES CSÁSZÁR PORTRÉJA
(id. Hans Burgkmair festménye)

kötött III. Frigyes császárral is. 1467-ben aztán az erdélyi nemesség lázadt fel ellene, majd 1468-ban a csehek támadtak rá. Mátyás mindkét konfliktusban gyors diadalt aratott, sőt megszállta a cseh koronához tartozó Morvaországot és Sziléziát, 1469-ben pedig felvette a cseh királyi címet is. Ekkor azonban Jagelló IV. Kázmér lengyel király fordult ellene, hogy a cseh koronát testvérének, Ulászlónak megszerezze, és ez a törekvése 1471-ben sikerre is vezetett, bár Mátyás cseh királyi címét és morva-sziléziai hódításait nem tudta elvenni. Ekkor ráadásul Magyarországon is lázadás tört ki Mátyás ellen, amelynek élén nem más, mint egykori nevelője és legközelebbi barátja, Vitéz János esztergomi érsek állt. A lázadók célja az volt, hogy IV. Kázmér király fiát, Kázmér herceget ültessék a magyar trónra. Mátyás előbb a hazai lázadást számolta fel – Vitéz érsek házi őrizetbe került esztergomi várában –, majd fegyverszünetet kötött a Jagellókkal is. 1474-ben a Jagellók és a Habsburgok szövetséget kötöttek Mátyás ellen. Mikor Mátyás Sziléziába vonult, Boroszló városában körülférték a császár támogatását élvező egyesült cseh és lengyel seregek. Közben a törökök Magyarországra törtek, és egy vakmerő csapatuk az ország szívében fekvő Nagyvárad gazdag püspöki városát fosztotta ki. Mátyás azonban még ebből a reménytelennek tűnő helyzetből is győztesen tudott kijönni. Boroszlót megvédve megerősítette cseh királyi címét, és megtartotta a cseh koronának az ő uralma alatt álló tartományait, majd hazatérve 1475–76 telén ellen-támadást intézett a törökökkel szemben, és elfoglalta a fontos török határerődítményt, Szabács várát.

CSATAJELENET
a Thuróczy-
krónikából

SZABÁCS LÁTKÉPE
a Schedel-
világkrónikából





▶ **MÁTYÁS, A HADVEZÉR,
PÁNCÉLBAN**

▶ **MÁTYÁS, AZ IGAZSÁGOS**



Diadala csúcsán pedig, 1476 karácsonyán feleségül vette a nápolyi király lányát, Aragóniai Beatrixot.

Beatrix egy új uralkodóeszményt hozott magával a nápolyi királyi udvarból. Az itáliai fejedelemtől elvárták, hogy legyen kifinomult ízlésű, úgy a képzőművészetben, mint a zenében és irodalomban, de az étkezésben és a mindennapi élet más területein is. Tartson méltó távolságot alattvalóitól, inkább tudósokkal és művészekkel vegye körül magát, udvara luxusával keltsen tiszteletet.

Ez az eszmény pedig éppen ezekben az években vált időszerűvé Mátyás számára. Beatrix egy sikeres és szilárd uralommal rendelkező király hitvese lett. Európa egy olyan nagyhatalmának királyához ment feleségül, aki a korszak legnagyobb uralkodóházaival: a Habsburgokkal, Jagellókkal és az Oszmánokkal szemben akár egyszerre is meg tudta védeni magát. Mátyásnak ekkor végre először már nem trónjáért kellett küzdenie,

hanem elfoglalhatta a jól megérdemelt helyét Európa leghatalmasabb uralkodói között, és olyan célokat tűzhetett ki maga elé, mint a létező legmagasabb világi méltóság, a császári cím megszerzése és egy új uralkodói dinasztia alapítása. A fiatal katonakirályból elismert és tisztelettel övezett fejedelemmé váló Mátyás számára Beatrix személye és a vele a budai udvarba érkező itáliai pompa kiváló lehetőséget kínált a róla alkotott kép megváltoztatásához.

Bonfini őszintén leírja, ez az új uralkodói magatartás korántsem aratott sikert Magyarországon. Mátyást valójában nem szerették alattvalói. A továbbra sem szünetelő, ám most leginkább III. Frigyes ausztriai birtokai ellen vezetett háborúk mellett az újdonsült udvari luxus óriási összegeket emésztett fel, amit csak hatalmas adók kivetésével lehetett fedezni. Mátyás sokszorosára emelte a jobbágyokat terhelő adókat, és nem átalotta ezeket a nemesség szegényebb, így rosszabb



érdekérvényesítő képességgel rendelkező rétegére is kivetni. De a mértéktelenül megnövekedett állami adók a gazdag birtokosokat is sújtották, hiszen így nem növelhették a földesúri adókat. Mátyás a kormányzatában is egyre inkább igyekezett legalább bizonyos mértékben függetleníteni magát a hatalmat mindenkor gyakorló arisztokrata csoportoktól, pontosabban csak azoknak engedett közülük valódi beleszólást az ország kormányzásába, akiknek feltétlen hűségéről meggyőződött. Számos fontos gazdasági és kormányzati pozícióba viszont új embereket helyezett, ezeket azonban nem emelte fel a valódi arisztokrácia soraiba: nem látta el családjukat olyan birtokadományokkal, amelyekkel hosszú távon megalapozhatták volna famíliájuk bárói rangját. Ahelyett, hogy a régi szokás szerint hűséges híveit jutalmazta volna újabb és újabb földbirtokokkal, 1484-től kezdve a Hunyadi-ház hatalmas magánvagyonára mellett a kihalt nemesi családoknak a királyságra háramló

birtokait is következetesen mind törvénytelen származású fiának, Corvin Jánosnak juttatta.

Mátyás a valóságban korántsem hasonlított a népmesék közkedvelt figurájára. Még olyan, hozzá igen közel álló, személyes barátai, mint a nevelője, Vitéz János, annak unokaöccse, a művelt humanista Janus Pannoniusz, nagybátyja, Szilágyi Mihály vagy a valamilyen titokzatos okból megingathatatlan kegyében folyamatosan részesülő Szapolyai testvérek és az apját egykor rajongva tisztelő erdélyi nemesek is fellázkodtak ellene, és többször megkísérelték letaszítani trónjáról. Mátyás azonban zseniális diplomáciával és boszorkányos ügyességű katonai akcióival mindig felülkerekedett e belső válságokon is. Ugyanakkor győzelmei ellenére sohasem engedett az indulatainak, sohasem állt bosszút a szükségesnél durvább eszközökkel. Célja mindig a józan kiegyezés volt, és kerülte a konfliktusok felesleges kiélezését, így ha alattvalói nem is szerették, de kétségkívül tisztelték.

Mátyás palotái és a politika



MÁTYÁS CÍMERE

a visegrádi palota
egy faragványán

Mátyás királyra a ma napig mint a művészetek és a kultúra bőkezű mecénására emlékezünk, aki világosan látta, hogy a művészet és a kultúra támogatása a politika hatékony eszköze is lehet.

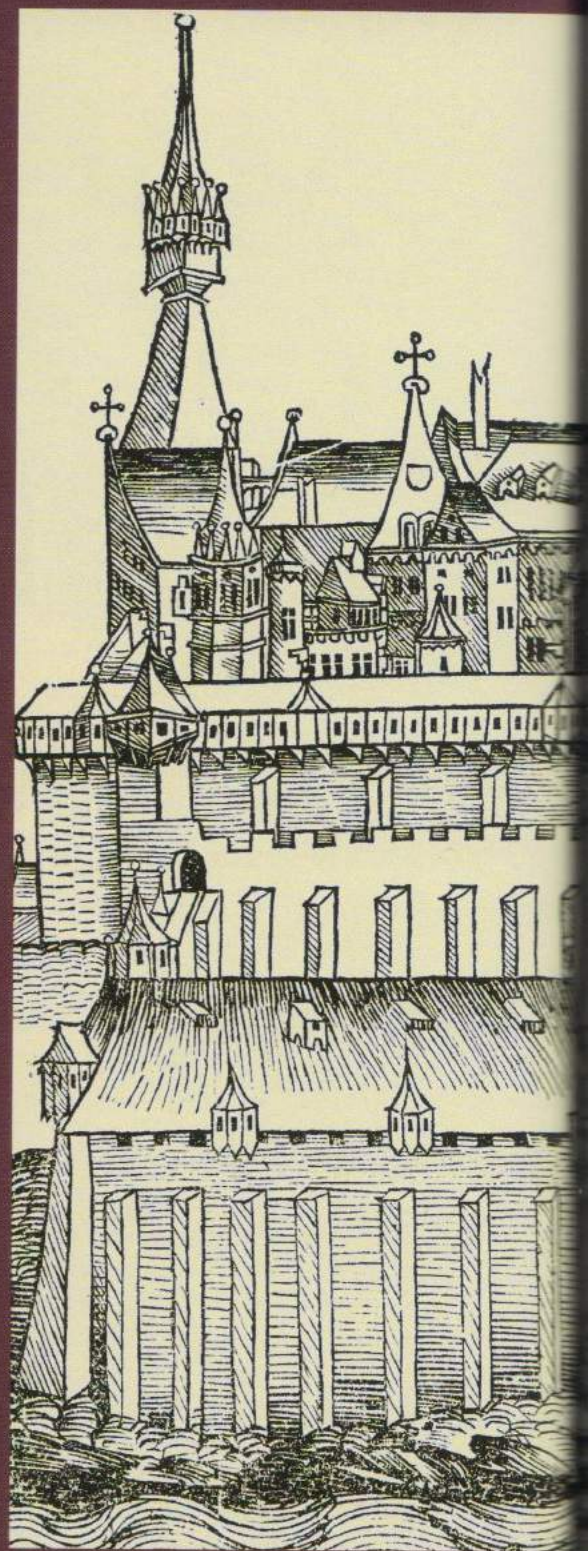
Egy uralkodó számára az iránta érzett tisztelet felkelésének a középkorban csak egyik, bár alapvető eszköze volt a bölcs politika. A másik, látványosabb eszközt a királyi udvar pompája jelentette. Beatrix királyné valószínűleg éppen ennek fontosságára ébresztette rá Mátyást. Ez a pompa ugyanakkor nemcsak az alattvalók, hanem a külső ellenségek, sőt a szövetségesek irányában is hatékony eszköz lehetett. A királyi udvarban járó külföldi követeket a fényűzés látványa meggyőzhette arról, hogy ha Mátyás olyan mérhetetlenül gazdag, hogy megengedheti magának ezt a költséges, akkor nyilván rendelkezik azokkal az anyagi eszközökkel is, amelyek az olyan sokkal alapvetőbb feladatok ellátására is bőségesen elegendőek, mint az ország védelme: a hadsereg és a végvári katonaság zsoldjának fizetése. Érzékletesen írja le az udvari pompa ilyen célú felhasználásának sikerét Mátyás halála után néhány évtizeddel Oláh Miklós egy török követ visegrádi látogatásáról szóló anekdota ürügyén.

Persze valójában ez nem volt igaz. Mátyásnak sohasem volt elég pénze sem a hadsereg, sem a fényűző udvar fenntartására. Viszont elég ügyes volt ahhoz, hogy megteremtse a látszatot. Zsoldos hadseregét úgy tartotta össze, hogy a gazdag Ausztriába és Csehországba vezette őket, ahol kedvükre rabolhattak, míg az évszázados háborútól letarolt balkáni török hadszíntéren erre nem lett volna lehetőségük. A palotáit nem újonnan emelte, hanem elődei, elsősorban Zsigmond császár nagyszerű épületeit újíttatta fel és díszítette őket saját címereivel. Mátyásnak az 1470-es évek második felében megindított legfontosabb építkezései Budán, Visegrádon, Pozsonyban, Tatán, Komáromban és Székesfehérváron folytak. Komárom kivételével ezek mind olyan helyszínek, ahol Luxemburgi Zsigmond építkezett a XV. század elején. Bonfini valószínűleg nem véletlenül állította, hogy a budai várban Mátyás építkezései előtt *„Zsigmond fontos épületein kívül nem volt semmi látnivaló”*. De a visegrádi palotáról is úgy emlékeznek meg a XVI. századi utazók,

A budai palota

Buda XIII. század közepén épült erődvárosának déli végébe a XIV. század közepén az Anjouk építették fel az első palotát, amelyet aztán a XV. század elején Zsigmond király – miután székhelyét Budára helyezte – hatalmas rezidenciává bővített. Mátyás király uralkodása alatt már Budát tekintette fővárosának, és a budai palotát fő rezidenciájának. A hatalmas palota korszerűsítését az 1470–80-as években végezte el. Az újjáépítés a középső udvarban indult meg. A palota déli és keleti szárnyára második emelet épült, amelyben aranyozott kazettás mennyezetű nagytermeket alakítottak ki. Az ajtó- és ablakkereteket, valamint a termeket fűtő kandallókat vörös márványból faragták, reneszánsz stílusban. A két szárny udvari homlokzata elé vörös márványból báboskorláttal díszített reneszánsz loggiát emeltek. A palota első udvarán, az úgynevezett Zsigmond-

udvaron a Dunára néző keleti épületszárny udvari homlokzatára díszes vörösmárvány kerettel és bronz domborművekkel, valamint kandeláberrel díszített kapuzatot helyeztek, amelyhez kettős lépcső vezetett. Mindkét udvar közepére reneszánsz szökőkutakat állítottak: a Zsigmond-udvarra készült talán az a díszkút, amelyet Firenzében Andrea del Verrocchio műhelyében faragtak ki Mátyás megrendelésére, a középső udvarra pedig az istennő bronzszobrával díszített Pallas-kutat helyezték. Mátyás számos más bronzszoborral is díszítette a palotát: Herkules és a Hunyadiak szobrai mellett a Zsigmond-udvarról a középső udvarra vezető híd pilléireire felállítottak még két vörösmárvány oszlopot is, csúcsukon egy-egy ruhátlan fegyveres vitéz szobrával. A várhegy nyugati lejtőjére, a palota alá kőfallal övezett díszkert épült, amelybe egy reneszánsz villát is emeltek.

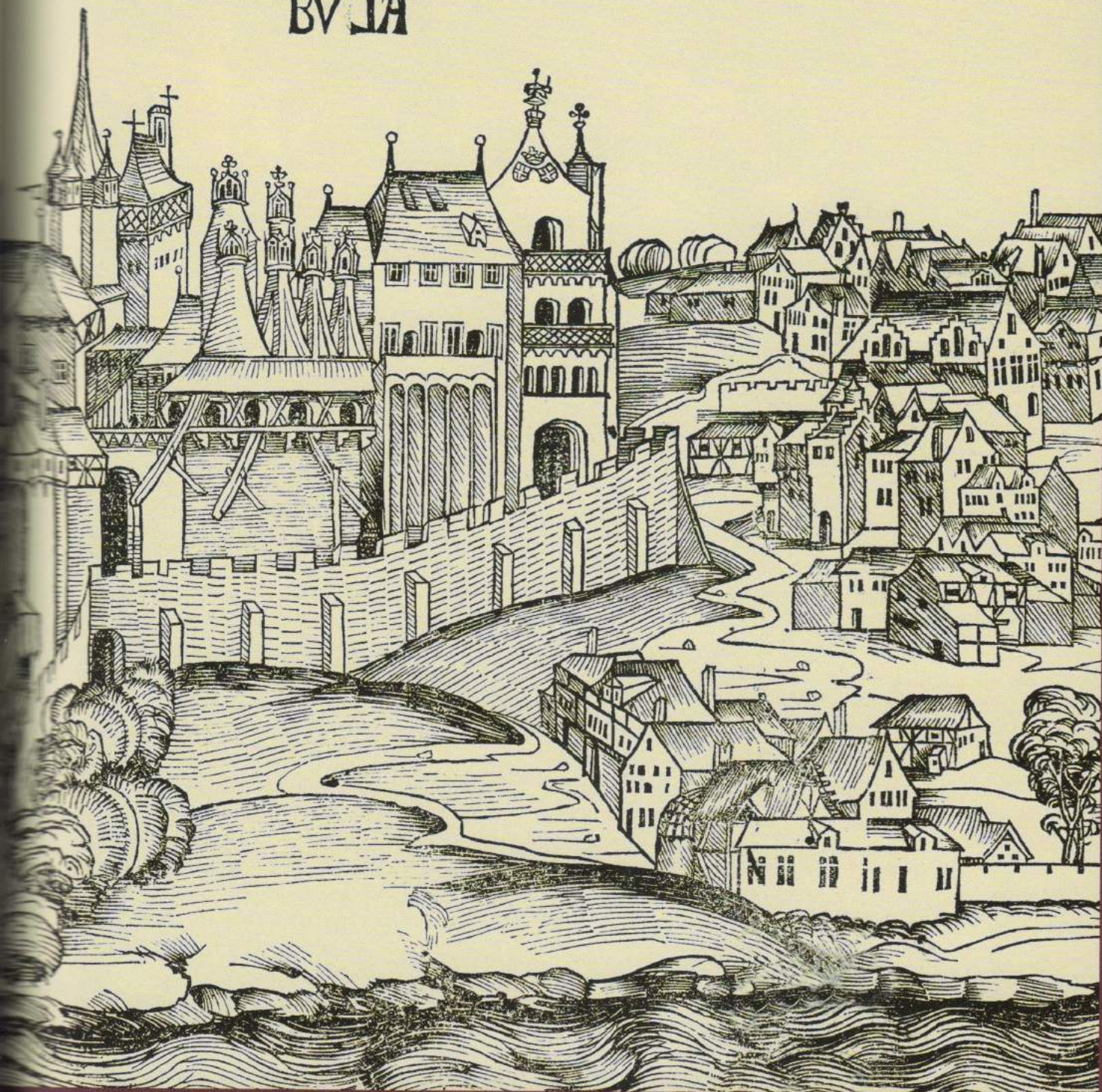


BUDA LÁTKÉPE
Mátyás király idejében



MAJOLIKA PADLÓTÉGLÁK
a budai palotából

BVIA



OSZLOPFŐK ÉS MÁTYÁS NEVÉT VISELŐ FELIRATOS PÁRKÁNY a budai várból





**A MÁTYÁS-KORI VISEGRÁDI
KIRÁLYI PALOTA** rekonstruált látképe

A török követ látogatása Visegrádon

Mesélik, hogy történt egyszer egy nevetni való és emlékezetes eset ezen a helyen. Miközben egy török követet a királyi udvaroncok a szokásnak megfelelően a városból a palotába vezettek, hogy követi megbízatását előadja, és az a kapuban, honnan egyenesen erre a függőudvarra lehet látni, kissé megállt s körülnézve megpillantotta ezt a pompázatos, ragyogó helyet és az udvari méltóságoknak részben a lenti, részben a király tartózkodási helyéül szolgáló fenti udvaron elhelyezkedő mérhetetlen tömegét, amint selyemmel, ezüsttel, arannyal áttört ruhákban tündököltek és nem kis részben (a mi szokásunk szerint) ezüstözött övekkel és kardokkal meg aranyláncokkal voltak ékesítve, hirtelen akkora csodálat és bámulat döbbsentette meg, hogy elfelejtette

egész követi megbízatását, s míg a lépcsőkön a király színe elé feljutott, annak tekintete miatt, mely nagy, s mintegy vérrel befutott szemével rémületet keltett a ránézőben, a benne már azelőtt fogant félelem mind jobban és jobban elhatalmasodott rajta olyannyira, hogy hosszú hallgatás után csak ennyit tudott kinyögni: a császár üdvözl, a császár üdvözl. Mikor kérdezte a király, mást akarsz-e még, semmit sem felelt. Látván a király ennek az ennyire semmirevaló embernek a bénaságát, így fordult a mellette álló vezéreikhez: Nézzétek, milyen barmok törnek be újra s újra a birtokunkra és a többi keresztény fejedelemre, mindannyiunk hanyagsága miatt; no de, amennyire rajtam áll, majd gondom lesz rá, hogy zablát rakjanak ezekre a barmokra,

ne futkározzanak olyan szabadon. És ha a többi keresztény fejedelem is erre törekszik, félretéve a közönyöséget és a belviszályokat, jól fog állani a kereszténység ügye. Aztán a követet visszavezetteti a fogadóba. Eredj, mondta neki, pihend ki magad, térj észhez! Az aztán később sokáig környékegette, ahogy az lenni szokott, nagy ajándékokkal az udvaroncokat, hogy kieszközölje az újbóli kihallgatást, ám vissza nem hívták többé, hanem a király értésére adta, hogy menjen haza, és adja hírül urának, mást küldjön, olyat, aki tudja, mint kell követségben járni. Így aztán, bár a király bőkezűségéhez mérten remek ajándékokkal látták el őt is, szégyenszemre haza kellett néki mennie.

Oláh Miklós: *Hungária* (1536)
Fordította: Németh Béla

hogy azt Zsigmond király emelte – bár ez csak erős megszorításokkal igaz, hiszen a palota építője alapvetően I. Lajos volt, Zsigmond csak folytatta az ő építkezéseit – és Mátyás király fejezte be. Mátyás mindent megtett azért, hogy császári elődje méltó örökösének látszódjék. Alighanem ez a törekvése is hatott a Mátyást Zsigmond császár vér szerinti örökösének beállító legenda kialakulására. Mátyás építkezései korántsem tekinthetők

tehát csupán a király művészetkedveléséből származó passzióknak. A politika minden ízében áthatotta a kor udvari művészetét. Mátyás igyekezett a művészet eszközeivel önmagának és egész családjának megteremteni a méltó reprezentációt. Ahogyan apjának, és ezáltal fiának, Corvin Jánosnak is humanistái révén antik római ősokeket kreáltatott, úgy a családtagjait és saját magát is a művészet eszközeivel antik hősökként mutatta be.



A visegrádi palota

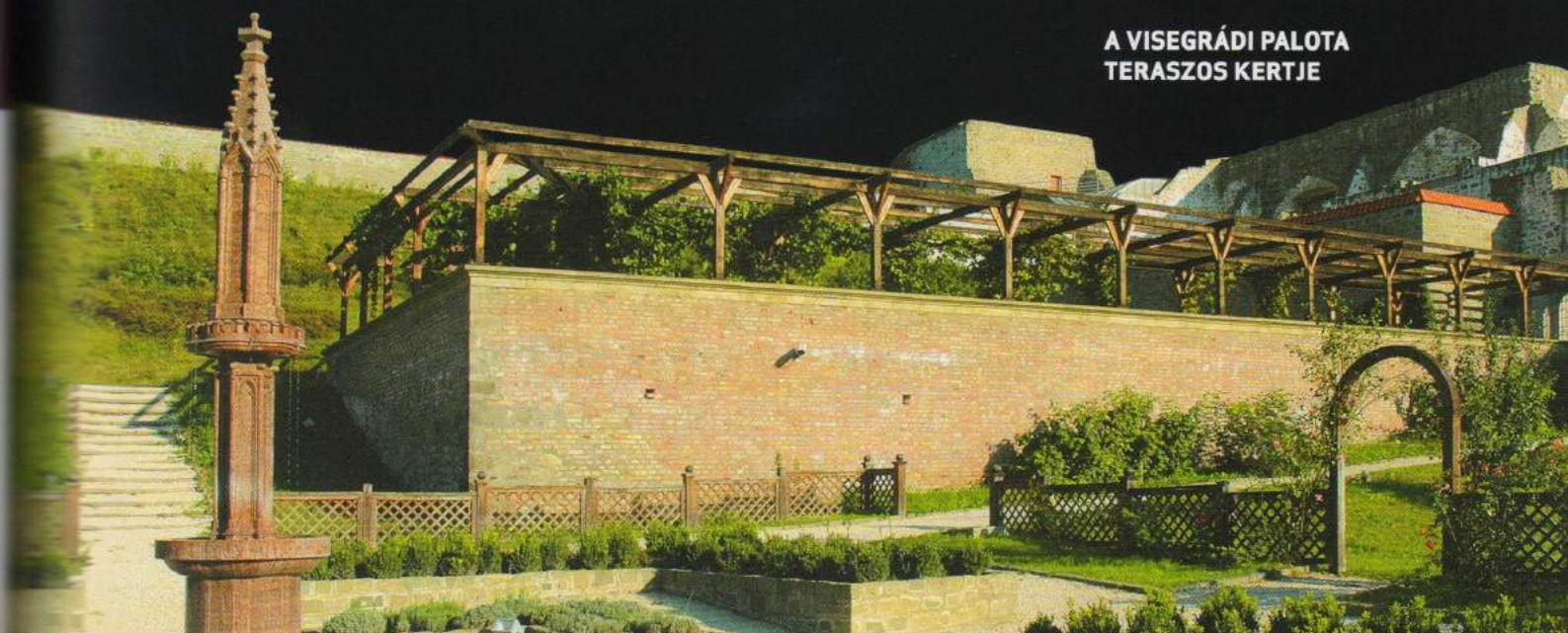
A visegrádi palotát az Anjou Károly Róbert király építtette 1323 körül, mikor székhelyét Visegrádra helyezte. A XIV. század közepén I. Lajos király jelentősen kibővítette apja palotáját, ám Zsigmond király korában a királyi székhely Visegrádról Budára került, így a palota jelentősége háttérbe szorult.

Mátyás 1476 után hozzákezdett a visegrádi palota újjáépítéséhez, ami 1485-ig tartott. Elsőként a palota utcai homlokzatát építtette át: a konyhaszárnyat átalakította, emeletessé bővítette, a kaputoronytól északra eső homlokzathoz pedig egy nagy, késő gótikus, címeres erkélyt csatolt. Ezzel egy időben az alsó fogadóudvar régi loggiáját új, késő gótikus loggiára cseréltette.

Az alsó udvar közepén állították fel a vörös márványból faragott, reneszánsz Múzsák kútját, mögötte pedig elegáns, nyitott díszlépcsőt emeltek, amely a palotakápolna előtt álló, kibővített és hársfákkal beültetett teraszra vezetett fel. Maga a kápolna új, színes mázas cserepekkel burkolt tetőt kapott. Belsejében a padlót is kicserélték, falára pedig egy reneszánsz konzolokon nyugvó orgonakeréklyt építettek, amelyen egy ezüst sípokkal díszített orgonát helyeztek el. A szentélybe fehér és vörös márványból faragott reneszánsz szentség ház került. A sekrestyét és a felette emelkedő királyi oratóriumot késő gótikus boltozatokkal fedték le. A királyi lakóépület belső udvarára késő gótikus kerengőt,

főlé reneszánsz loggiát emeltek, az udvar közepére pedig felállították a reneszánsz, vörösmárvány Herkules-kutat. A palota lakótermeit beboltozták, ajtajait, ablakait és fűtőberendezéseit új késő gótikus szerkezetekre cserélték. Az első emelet keleti szárnyában egy új lakosztályt is kialakítottak, feltehetően a trónörökös Corvin János herceg számára. A lakóépülethez kapcsolódó két kis kertben új díszkutat állítottak: a királyné felső narancskertjében a régi falikut helyére a vörös márványból faragott, késő gótikus Oroszlános kút került, a lenti virágoskertbe pedig valószínűleg egy bronzkút készült. A gyümölcsöskertben pergolával díszített terasz és egy kerti villa épült.

A VISEGRÁDI PALOTA TERASZOS KERTJE





HERKULES SZOBRA

Visegrádon Mátyás fia, Corvin János volt a főszereplő. A király a palota uralkodói lakosztályának belső díszudvarán Giovanni Dalmatával készíttetett reneszánsz vörösmárvány szökőkutat, amelyet családjának és birodalmának címerein kívül a lernai Hydrával küzdő Herkules márványszobra ékesített. Herkules azonban itt is csak jelkép volt – amint erre Meller Péter, a kiváló művészettörténész rámutatott –, és ezt szembeötlő módon jelezte az ábrázolás ikonográfiai „hibája”:

bár a mitológiai történet szerint a Hydrát legyőző Herkules felnőtt ember volt, Dalmata itt mégis gyermekként ábrázolta. Valójában Mátyás Herkules képében a kisfiát, a kút 1485 körüli felállítása idején mindössze 12 éves Corvin Jánost kívánta látni és láttatni, mint a félelmetes ellenséget legyőző hőst. A kút valójában két egymáshoz szorosan kapcsolódó, Mátyás számára kiemelkedő jelentőségű aktuális politikai esemény kapcsán készült: Mátyás 1485-ben elfoglalta Bécs városát, amely ekkor a császár, III. Frigyes fővárosa volt. Az esemény Mátyás legfontosabb fegyverténye volt a császár ellen és a császári trónért folytatott hosszú küzdelmében. Mátyás ugyanakkor ezt az eseményt használta fel mintegy dinasztiajának nyilvános megalapítására. Mátyásnak nem született gyermeke törvényes feleségtől. Első felesége, Podjebrád Katalin gyermekével együtt belehalt a szülésbe. Második hitvese, Beatrix meddőnek bizonyult. Mátyásnak azonban volt egy házasságon kívül született fia, Corvin János, aki egy osztrák polgárlánytól, Edelpeck Borbálától született 1473-ban. Corvin János mint fattyú nem örökölhette volna a trónt, ám Mátyás 1484-ben mégis úgy döntött, hogy őt teszi meg örökösének. E nagy horderejű döntés nyilvánosságra hozatalához használta fel Bécs városának meghódolását. 1485. június 1-jén a gyermek Corvin Jánost küldte, hogy győztes hadvezérként bevonuljon az öt hónapos ostrom után meghódolt nagyvárosba. Az ebben az időben felállított visegrádi Herkules-kút a kor divatos mitologizáló, allegorikus nyelven valójában ezt az eseményt ábrázolta: a Habsburg Hydrát legyőző gyermek Herkulest, az ifjú királyt, azaz Mátyás legnagyobb katonai diadalát és egyben dinasztiajának megalapítását.

A VISEGRÁDI PALOTA DÍSZUDVARA
A HERKULES-KÚTTAL



GÓTIKUS KERENGŐFOLYOSÓ a visegrádi királyi palotában

Az sem véletlen, hogy Mátyás éppen Herkules képében kívánta megjelteni fiát, mint ahogy Budán Herkules szobrával utalt kivégzett Mátyásra és Herkules tetteit ábrázoló lomborművekkel saját cselekedeteire. Herkules volt az antik mitológia egyetlen istene, aki eredetileg nem az istenek közé, hanem halandó embernek született, és csakis saját erejének és hősiességének köszönhető, hogy a halhatatlan istenek

közé emelkedett. Ludovicus Carbo fentebb idézett, Mátyás dicsőítésére írott szövege, amelyben Ernuszt Zsigmond Hunyadi Jánost éppen azért dicsőítette, mert „*egyáltalában nem segítette az ősök fénye, ő saját maga saját tehetségével, saját serénységével szerezte magának a nemességet és a dicsőséget*”, világosan mutatja, hogy Mátyás mennyire büszke volt a családja által elért teljesítményre, és ennek jelentőségét Herkules pél-

dája által kívánta mindenkinek tudomására hozni.

Ám Mátyás nem csak a modern *all'antica* művészet eszközeit használta fel a politikai propagandára. Már csak azért sem, mert annak megértéséhez olyan klasszikus műveltségre volt szükség, amelynek még a kor tanult emberei közül is csak kevesek voltak birtokában. Ezzel szemben mindenki, az átlagos közemberek is jól ismerték a heraldika képi világát.



DOMBORMŰ VISEGRÁDRÓL

A heraldika, azaz a címertan egy olyan korban született – a XII. századi Európában –, amikor az emberek többsége, különösen a világiak, még írni, olvasni sem tudtak, ezért az egyes fontos személyek, pontosabban – mivel a személy helyett igazából a család volt a lényeges – a családok azonosítására jellegzetes színes ábrákat kreáltak. Az egyes családok jelentőségét földbirtokaik és tisztségeik adták. A tisztségek pedig szintén földbirtokokat jelentettek. Így a címerek hamarosan a családokon kívül birtokokat, városokat, tartományokat, országokat is jelöltek. A középkori uralkodók hatalma nem csak a személyesen általuk birtokolt földekben, városokban, tartományokban és országokban rejlett, de még inkább a földbirtokos családoknak

az irántuk tanúsított hűségében. A középkor nyelvén ezt semmi másval nem lehetett közérthetőbben és látványosabban kifejezni, mint a címerekkel, és ezzel az eszközzel természetes módon éltek is a középkori uralkodók, így Mátyás elődjei is. Zsigmond király budai palotájának főkapuja mellett például a korabeli források szerint egy címerekkel ékesített torony emelkedett. Mátyás ezen a téren is tökélyre fejlesztette a politikai propagandát. Beatrixszal kötött esküvője alkalmából a visegrádi palota bejárata mellé – minden bizonnyal a budai címertorony mintájára – egy nagyszerű, torony formájú, késő gótikus zárterkélyt emeltetett.

Ennek középpontjában a király és a királyné szobra helyezkedett el, lábuk alatt angyalok tartották koronával





**MÁTYÁS-CÍMERES KÁLYHA
A VISEGRÁDI KIRÁLYI PALOTÁBÓL**

díszített címereiket. Az erkély ablakereiteit, párkányzatát, sőt belső terének boltozatát is elborították a címerek, amelyek a király családi címerei mellett az általa uralt országokat és udvarának legelőkelőbb családjait jelenítették meg. Az erkélynek különös jelentőséget adott, hogy a palota előtt terült el a lovagi tornákra használt pálya, a hippodrom. Ennek dísztribünjét a címeres erkély alkotta, ahonnan az uralkodó és felesége a játékokat nézhette. Minden bizonnyal a budai címertorony is ilyen funkcióval rendelkezett, hiszen tudjuk, hogy Budán is az előtte levő téren rendezték a lovagi tornákat, amelyeken egyébiránt maga Mátyás is szívesen részt vett. Galeotto Marzio meg is emlékezett egy nevezetes viadaláról, amelyet Budán vívott a cseh Hulubár lovaggal. A címeres reprezentáció ráadásul nem ért véget a királyi rezidenciák homlokzatainál. Budán a palota belső udvarán egykor állt Pallas-kútról írják le a szemtanúk, hogy medencéjét Mátyás király országai-

nak címerei díszítették. Visegrádon a Herkules-kút és az Oroszlános kút címerei is ránk maradtak. Különösen az Oroszlános kút érdekes, amely egészében a heraldika nyelvén mutatja be Mátyás birodalmát. A királyné kertjében 1483-ban felállított késő gótikus, vörösmárvány falikút nevét arról az öt oroszlánról nyerte, amelyek a kút lábai alatt fekszenek. Az oroszlánokat – amelyek a középkori állatszimbolikában az erő szimbólumai – kutya, azaz a hűség jelképei szorítják le a földre, hogy a kút oszlopai rájuk támaszkodhassanak. Az oszlopok baldachint hordoznak, amelynek oldalait Mátyás országainak címerei díszítették (közülük Magyarország és Dalmácia címere ma is megvan). A baldachin alján, a kút fő helyén a Hunyadi-ház gyűrűt csőrében tartó hollója látható. Ez a címer, azaz Mátyás családjának jelvénye csillant meg visszatükröződve a kút medencéjének vizében. A baldachin alatt, a kút hátfalán Mátyás udvara jeles bárói családjainak címerei sorakoztak. Közülük a Szilágyiak és a Szapolyaiak címere azonosítható a legbiztosabban. Ahogy a kút középpontjában a Hunyadiak címere, úgy a birodalom középpontjában a király családja áll, amelyet az általa uralt országok vesznek körül, és amely alá bárói sorakoznak fel. A birodalom eme építménye pedig a király hívei által legyőzött hatalmas ellenfelek hátán nyugszik.

A címerek sorozatai a paloták lakószobáiból sem hiányoztak. A termet fűtő és egyúttal díszítő nagyszerű cserépkályhákat is elborították a címerek. A visegrádi és a budai palotában is 1485 körül több példányban felállítottak egy hatalmas, közel öt méter magas cserépkályhát, amelynek alsó, jól látható részét angyalok által tartott címerpajzsok díszítették. Mátyás és országainak, valamint báróinak jól ismert címerei mellett ezeken feltűnik néhány különös címerpajzs is: Krajna (Szlovénia), Portenau (Pordenone), Pfirt (Ferrete) címerei, valamint a kétfejű, koronás



**KÉSŐ GÓTIKUS ZÁRTERKÉLY
VISEGRÁDON**

császári sas. E címerek valójában III. Frigyes császár birtokait jelölték, és nyilvánvaló utalások voltak arra, hogy Mátyás mindezekre igényt tart. Mátyás talán legfőbb politikai törekvése ebben az időben a császári korona megszerzése volt, és ebben a legnagyobb akadályt III. Frigyes jelentette számára. Ám Mátyás joggal számíthatott az 1415-ben született, tehát nála jóval idősebb, a kor fogalmai szerint már-már aggastyánnak számító Frigyes előbb-utóbb bekövetkező halálára. Mint tudjuk, végül Frigyes három évvel túlélte Mátyást, így annak nem nyílt lehetősége jelöltetni magát a császárválasztáson, de szándékait ma is jól illusztrálják palotáinak címeres kályhái.



GALEOTTO MARZIO PORTRÉJA

RENEZÁNSZ LOGGIA

a visegrádi királyi palotában

Mátyás halála

Mátyás halálát éppúgy pletykák és legendák övezik, mint származását. A kortársaknak és az utókornak éppolyan nehéz volt megérteni és elfogadni egy sikeres és fényes életút hirtelen végét, mint váratlan felívelését.

Mátyás törekvései a császári trónra hadi sikerei ellenére eredménytelennek bizonyultak. A megvert Frigyes császár azzal vágott vissza a Bécset meghódító Mátyásnak, hogy 1486-ban fiát, Miksát német királlyá választatta. A Habsburgoknak kedvező királyválasztás jelezte, hogy Mátyásnak nincs elég támogatója a választófejedelmek közt, így a császári címre hiába várakozik. Ezért legfőbb célja élete utolsó éveiben fia, Corvin János számára az öröklés biztosítása volt. Emiatt viszont szeretett feleségével, Beatrixszal került szembe, aki korántsem lelkesedett azért, hogy egy másik nő törvénytelen gyermeke örökölje Mátyás koronáit.

Mátyást nemcsak politikai és családi problémák sújtották, de az egészsége is komolyan megromlott 1489-re. A leírások szerint a köszvény kínozza; volt, hogy járni sem tudott, és hordszéken kellett vitetnie magát. Betegségei miatt le is fogyott. Mátyás gyermekkorától katonaként volt, és a katonai élet – még ha a közvetlen életveszélytől és az elkerülhetetlen sebesülésektől el is tekintünk – korántsem tekinthető a középkori viszonyok között egészséges életmódnak. A téli táborban földön aludni, esőben, hóban lovagolni, az egész testet terhelő súlyos acélpáncél-

ban mozogni, a nehéz kézfegyvereket forgatni a legváltozatosabb fizikai megterheléseket jelenti a szervezet számára. A különleges fizikai erő kifejlesztéséért pedig megkívánta a húskban gazdag bőséges táplálkozást. Ezek a tényezők mind elősegítették a köszvény kialakulását, ami a korszak hadvezérei között gyakori betegségnek számított. Öreg korára például Kinizsi Pál, Mátyás hadvezére szintén köszvényben szenvedett, úgyhogy utolsó csatáiba már őt is hordszéken vitték. A leromlott egészségű király 1490 virágvasárnapjának ünnepét a bécsi Burgban ülte meg. A hosszú és fárasztó egyházi szertartás után rosszul lett és gutaütés, azaz agyvérzés érte. Nagy fájdalmak voltak, de orvosai tehetetlennek bizonyultak, harmadnap reggelére, azaz április 6-án meghalt. Haláláról Antonio Bonfini részletesen beszámolt.

Mátyás halála előtt már súlyos beteg volt, és ő maga is felkészült a végre. Mikor 1490 elején Bécsbe utazván utoljára elhagyta Magyarországot, a budai és visegrádi várat a kincstárral és koronával fia, Corvin János hűséges emberére, Ráskai Balázssra bízta, akit megeskertett, hogy csak János hercegnek adja őket át. Ennek ellenére mikor valóban meghalt, néhányan máris mérgezésre gyanakodtak, és Beatrix királynét gyanúsították vele. De más pletykák is



OMATHIA TVÆ GENTIS FORT
ISSIME DVCTOR
IVSTICIA ATQVE ARNIS QVIS
ET TIBI CONFERAT VNQVAM
CVM TIBI DAT SONITV BEL
LANTĪ BVCCINA SIGNVM
VICTOR EQVOS ATQVE ARMA
PETIS NOVA PRÆLIA MISCES
PROSTERNIS TVRCAS ARMIS
QVOQVE DEYCIS HOSTEM
TE SVPERIS ASTRÆA PLAGIS
TRANSCRIBIT. ET IPSA
IAM TIBI PERPETVOS DIVVM
CONCESSIT HONORES.
PANNONIÆ REGIS VTINAM
CONTINGERE TALIS
AVSINT. AT SIMILIS NVLLVS
MONSTRABITVR ORBI.

Mátyás király halála Szerémi György szerint

Közben a mágnessok és főemberek egy rejtekhelyen gyűlést tartottak a király ellen és mondták: Mit tegyünk a királlyal, mert újabban

megint háborút akar indítani, mégpedig a tengeren s a Duna folyón, és sok idegen népet akar behozni a földre. Ez az átkozott ember nem

akar békében maradni, és nekünk gyermekeinkkel együtt nem hagy nyugtot a saját házunkban. Mit tegyünk hát? – István kincstárnok, a király komája azt felelte: Öljük meg! – A többiek, a hozzá hasonlóak azt mondták: Nem tehetjük, mert kamarásai erősen őrzik ajtóit. – István így szólt: Én mindig be-mehetek hozzá, s kikémlelem, mikor marad vele csak egy a kamarásai közül; akkor könnyen megölhetjük őt. – És előkészítettek egy háromélű cseh kardot. De előbb megjósolták a királynak, hogy kegyetlen halállal kell kimennie a világból az égi Atyához. És ezt a király mindig eszében tartotta s szívében mindig szomorú volt. Hogy István koma már kikémlelte a királyt, ruhája alá kapta hüvely nélkül a mondott kardot, s más két főembert vett maga mellé. Hogy az ajtóhoz jöttek, István kopogtatni kezdett. A király a tűznél csak egyedül melegedett. Ez volt tavasszal, április hónapban. Azt mondta a kamarásnak a király: Nézd meg, ki az. Ha Istvánon kívül valaki más, ne ereszd be. – A kamarás kinyitotta az ajtót és rögtön torkon ragadták; látta a kamarás a maga és a király veszedelmét, s mondta nekik: Ne öljetek meg. Íme veletek vagyok, hozzátok hasonló akarok lenni. – Elengedték őt, beeresztette őket. És midőn a király a belépőket meglátta mondta:



MÁTYÁS ALLEGORIKUS KÉPE



MÁTYÁS ÉS BEATRIX

Barátaim, miért jöttetek? – De már érezte vesztét a király, s mondta: Komám, tedd hamar amit tenni akartok. – Majd megragadták a királyt s az asztalra dobták. István előrántotta köpenye alól a háromélű kardot, s alulról al-felébe dőfte, egészen a melléig. Három nap és három éjjel nagy kiabálással ordított a király.

Sokan akarták látni kegyetlen halálát, de senkit sem engedtek bemenni a királyhoz. Ez volt nagybőjtben.

Szerémi György:
Magyarország
romlásáról
Fordította: Erdélyi
László és Juhász László

terjedtek. Szerémi György, II. Lajos és János király káplánja az 1540-es években a Mátyás halálát övező mendemondákból valóságos rémtörténetet szőtt, amely szerint Szapolyai István egy törrel gyilkolta volna meg Mátyást, de azt is elmondja, hogy elterjedt az a gyanú is, hogy kamarásai mérgezett fűgével gyilkolták meg.

Valójában minden bizonnyal agyvérzés végzett a királlyal. Ezt támasztotta alá Korányi Frigyes orvosprofesszor szakvéleménye is, aki Fraknói Vilmos történész felkérésére elemezte a Mátyás haláláról szóló hiteles forrásokat, és megállapította, hogy a köszvény következtében kialakult betegség eredményezte a halálos kimenetelű agyvérzést. Ennek ellenére máig tartja magát, sőt újra fel-feléled a legenda Mátyás király meggyilkolásáról.



MAGYAR PAJZSOK ÉS FEGYVEREK
a XV. század második feléből



Paulus Hirsius Tencensis. Prefectus praeteritis in campo kenyér... mezo Anno 1479. 10000 Turcarum fulor, et fugator, fortitudinis portentum. Actis militaris. Magyar: Hungariae Sanguinis Vindex acer nius, et filius Turcarum.

KINIZSI PÁL

Mátyás király halála

A virágok ünnepén az összes követ, az apostoli küldött és valamennyi főúri rend kíséretében hordszéken vitték arra az alkalmi tribünre, amelyet a vár udvarán előző nap emelt, hátrafogott, fésült hajjal, derűs tekintettel készült a szentség szokásos felvételére. Egy igen drágán feldíszített oltárt állított oda, míg a virágok ünnepe szokás szerint lezajlik. Körülbelül hat órát tartózkodott ott hallatlan türelemmel; a mise rendben végbemenvén, a velencei követet a trón elé állította, aztán fölvette őt a lovagi rendbe, és aranyos ruhával, feldíszített paripával megajándékozva tisztességgel elbocsátotta; addig még semmit sem evett, ezért bágyadság fogta el, és visszavonult a lakosztályába. Gyomra gyengesége miatt három órát halogatta az evést, de megvárta a királynét is, aki e szent napon körbejárta a város templomait; míg reá várakozott, hogy gyengesége elűzése végett egyen valamit, Péter kamarástól picenői fűgét kért; ám ez rothadtat, állottat hozott, és amikor belekóstolt, az első falásra úgy felbosszantotta ennek ostoba szolgálata, hogy haragra lobbant. Erre lép be a hazaérkező királyaszony, aki – ahogy tőle telik – nyugtatja, csendesítgeti háborgó urát. Az ebédre terelődik a szó, az asszony különféle, fogára való eledelekkel kínálgatja, de semmit sem fogad el; szédülő feje, homályos látása miatt panaszkodik; beviteti magát a hálószobába. Ekkor hirtelen gutaütés éri; Corvinus herceg, Geréb Péter és Mátyás, két unokatestvére a hívásra azonnal megjelenik, aztán Orbán egri püspök, Tamás titkár, István gróf

kapitány, Batori vajda meg a többi főúr. A püspökök és az előkelőségek összeszaladására minden jelenlevő egészen elalél; mert mind látja, hogy urát iszonyú testi fájdalom gyötri, és a betegség hatalmában beszélni sem tud, csak annyit kiáltozik: jaj, jaj, Jézus, más egyéb szót nem tud kinyögni; a fejedelem iránti roppant tisztelet miatt még e végső életveszelemben sem meri megérinteni senki, senki sem merészkedik arra, hogy szóval vagy étellel megsegítse. Csak a királyné az, aki majd összeszorított ajkát erővel szétfeszítve éltető szert tölt bele, majd fülét, ujját, haját ráncigálja, hogy föleszméljen, majd, mint ilyen bajban szokás, elkötözi karját, kezét, lábszárát; aztán belekiált a fülébe, felnyitja befordult szemét, abba nem hagyja a buzgólkodást, a szerető gondoskodást, a kór súlyától megrökönyödött orvosokat kérdezi, noszogatja. Amaz meg a kínok erősödő rohamában jajgat, ordít, mint az oroszlán, és magával a halállal küzd keservesen.

Barátait, aki csak ott volt, csendes zokogás rázta. Búsongtak a főurak és a légiók kapitányai, akik képesek voltak várat bevenni, és vezérüket oly sok háborús veszedelemben megóvták, hogy most a végzet hatalmával szemben nem tudnak neki segítséget nyújtani. De féltették magukat is meg az országot, jól tudva, hogy ha a fej lehull, minden felfordul és összezavarodik. Egész éjjel rettenetesen bömbölt. Végül a hajnal közeledtével az örjöngő fájdalom alábbhagyott. Pár órára elnyomta a nyugtalan álom. Aztán az iszonyú szenvedés megint felriasztotta, és az egész

napot némán, hanyatt fekve, ébren töltötte; gyakran meredt pillantással nézett hol az egyikre, hol a másikra, most előtte álló fiára, most a királynéra, mintha sürgetni vagy mondani akarna valamit, sokszor szavakat próbált formálni, de kiejteni nem tudta. A királyné könyörögve tudakolta, mit óhajt, és akaratát mintegy megértve próbálkozott, hogy ezt vagy azt kívánja-e, azonban egy ígét sem csikart ki. Amikor az a halálos kábulatba visszazuhant, folytatja megint az előbbi orvoslást; ismét elszorítja az ízületeit, szájába valami éltető szert töltöget, a fülébe fűj, és minden lehető módon tartóztatja a távozó életet, így telt el e boldogtalan nap. A harmadikon pedig, amely a nevét Marsról kapta, délelőtt, a hetedik és nyolcadik óra között, szüntelen rekedtes nyögések és az őszinte bánat különböző jelzései közepette, mintha az isten irgalmáért könyörögne, a felbőffenő slejmtől végre kilehelte a lelkét. Haldoklása közben hirtelen egy dió formájú gombóc keletkezett a gyomrában, s ahogy a lelkét kiadta, lassanként a szája irányába emelkedett; amikor a gégefedőhöz ért, azonnal kimúlt. Mátyás tehát, a győzhetetlen fejedelem, az üdvösség ezer és négyszáz fölötti kilencvenedik esztendejében, április nonaeján, Mars napján, életének pedig negyvenhetedik évében meghalt, és betölthetetlen űrt hagyott maga után. És amint Mars hónapjában született, úgy Mars napján és órájában távozott az életből.

Antonio Bonfini: *A magyar történelem tizedei, negyedik tized, nyolcadik könyv.*

Fordította: Kulcsár Péter

Mátyás síremléke

Az utolsó, Mátyás királyhoz kapcsolódó és máig megoldatlan rejtély a nagy uralkodó híres síremléke a székesfehérvári Szűz Mária-bazilikában.

Mátyás, mint minden középkori ember, hosszú ideje készült halálára és nagy gondot fordított lelki üdvössége biztosítására.

A középkorban ehhez az uralkodók leghatékonyabb eszköznek az egyházi alapítványok létrehozását és ezzel összefüggésben megfelelő temetkezési hely kialakítását tekintették, ahol a kiválasztott egyházi intézmény klerikusai örök időkre imádkoznak majd az elhunyt alapító lelki üdvéért. Ennél hasznosabbnak már csak azt gondolták, ha a temetkezési hely egy szent sírja közvetlen közelében helyezkedik el, mert hitük szerint így részesülhetnek majdán ama szent érdemeinek fényében is. A magyar királyok kezdetben, a XI. században – mivel helyi szentek egyelőre nem voltak – saját egyházi alapítványaikban temetkeztek: Szent István a székesfehérvári Szűz Mária-prépostságban, Péter király a pécsi székesegyházban, I. András a tihanyi, I. Béla a szekszárdi apátságban, I. Géza a váci, I. László pedig a nagyváradi püspöki katedrálisban. Miután I. László 1083-ban szentté avattatta I. István királyt és a szintén a székesfehérvári bazilikában eltemetett fiát, Imre herceget, utóda, Kálmán király új egyházi intézmény létrehozása helyett a két szent sírjával ékes fehérvári prépostsági templom feldíszítéséhez fogott hozzá, majd ő maga is a szent királyok mellé, a saját maga által újjáépített

templomba temetkezett. XII. századi utódai követték példáját, amelyet csak a XIII. századi Árpádok törtek meg. A XIV. században, amikor az Anjouk révén új dinasztia került a magyar trónra, számukra különösen fontossá vált, hogy Árpád-házi rokonságukat is demonstrálva visszatérjenek a szent királyok sírja mellé: Károly Róbert, majd Nagy Lajos újra Székesfehérvárra temetkezett, és egyúttal újjá is építették a régi bazilikát. Amikor azonban Lajos király lánya, Anjou Mária elhunyt, férje, Luxemburgi Zsigmond egy másik szent király, Szent László sírja mellé, a nagyváradi székesegyházba temettette, majd később ő maga is ide temetkezett. Ennek minden bizonnyal az volt az oka, hogy a nagyváradi katedrális nagyszerű, gótikus átépítését – egy hatalmas körüljárós, kápolnakoszorús szentély építését – éppen Zsigmond fejezte be, míg Fehérváron jelentősebb építkezés nem fűződött a nevéhez.

Mátyás számára is minden bizonnyal az a két tényező játszott szerepet temetkezési helyének kiválasztásában, amelyek elődeit is befolyásolták: a szent királyok sírjának közelsége és az építkezések lehetősége. Mivel a nagyváradi katedrális modern épülete nem sokkal korábban készült el, logikusan adódott a lehetőség, hogy Mátyás a fehérvári bazilikát bővítse ki a nagyváradi templom mintájára egy szentélykörüljárós, kápolnakoszorús gótikus szentéllyel. A fehérvári építkezések az 1480-as években indultak meg a főhajó beboltozásával, majd valószínűleg

A székesfehérvári bazilika

A Géza fejedelem által alapított Székesfehérvár városának Szűz Mária-templomában Szent István király hozta létre az ország első és legnagyobb tekintélyű társaskáptalanját. E templomba temették el István fiát, Imre herceget, majd később magát a szent királyt is. A későbbiekben minden magyar királyt itt, a fehérvári bazilikában koronáztak az ország uralkodójává, és számos király temetkezőhelyéül is ezt az egyházat választotta.

Szent István temploma a következő évszázadokban számos átépítésen esett át. Mátyás király korában Györgyi Bodó Miklós, majd Kálmáncsehi Domonkos fehérvári prépostok a bazilika északi oldalhajójában alakították ki saját kápolnáikat. A Kálmáncsehi-féle Szent Anna-kápolna építésével párhuzamosan Mátyás adományaiból megindult a bazilika főhajójának beboltozása. A nagyszerű késő gótikus hálóboltozatot építő ismeretlen mester valószínűleg Bajorországból érkezett Fehérvárra. A hajóboltozat készítésével egyidejűleg indulhattak meg az új, körüljárós, kápolnakoszorús szentély munkálatai is, de ez az épületrész befejezetlen maradt, falai feltehetően csak a kápolnák magasságáig épültek meg.



Mátyás király temetése

Kitűzetvén tehát a temetés napja, az előkelők nagyobb része a papokkal együtt Fehérvárra gyűlt, és miután előkészítették a temetést, a szertartás az alábbi módon történt. Először a szokásos módon kijelölt papok léptek ki a fehérvári főpap házából, ki-ki égő fáklyát tartva kezében. Utána a királyi kamarások haladtak a többi udvari emberrel együtt ugyanabban a rendben, hasonlóképpen fáklyákkal, mindnyájan feketébe öltözve, őket a kamarások közül páncélos lovakon ülve 12 fegyveres férfi követte – földig érő selyemposztó fedte a lovak páncélzatát –, akik a király aranyozott zászlóját könnyek között a földön húzva szármalmas látványt nyújtottak, ezután a főurak mentek körülveve a ravatalt, amely arannyal átszőtt bíborral volt borítva; a ravatal mögött, amelyet előkelő nemesek vittek, ott volt valamennyi egyházi előljárával egy bizo-

nyos itáliai püspök, akit a római pápa éppen Mátyáshoz küldött, jobbján a király ágyasától született fiával, balján pedig a még gyermek Estei Hippolittal, a kijelölt esztergomi érsekkel. Ebben a rendben léptek be a Szűz templomába, amelyben Szent István király fekszik több más királlyal együtt eltemetve, és ahol Mátyást 16 nappal előbb éjjel titkon szállítván elhelyezték a csupasz földben, tudniillik nem adatott meg neki, hogy királyi sírba temessék, mivel síremléke még nem volt befejezve, amelyet ugyan még életében költséggel és pompával kezdett építeni, az egykor Dáciának nevezett Erdélyből szervezven márványt, ahol a római császárok által emelt sok győzelmi emlékmű található. Azt mondják, hogy Mátyás a síremlékét, mintha a fenyegető halál előhírnöke lett volna, félelmében nem fejezte be, és a nagy fáradsággal kezdett művet

befejezetlenül hagyta; miután ez megtörtént, a haláltól ugyan korai miatt nem kellett félnie, hiszen alig érte el az 50. évét, de testének erejét a bor mámora és a szerelem már fölemésztette, a fenyegető halált már semmiképpen sem késleltethette, hanem reményében csalatkozván királyi temetéssel sírba szállt.

A ravatalt már a templomnak abba a részébe vitték, ahol a Mátyás költségén csodálatos művészettel készített kőboltozat épült, tudniillik ezt a helyet választotta temetkezési helyül, és a királyi zászlókat a szokás szerint már kitűzték, amikor a fehérvári főpap az emelvényre lépett – melyet ugyanazon boltozat alatt állítottak fel –, hogy misét mondjon.

Ludovicus Tubero:

Kortörténeti feljegyzések

Fordította: Blazovich László

és Sz. Galántai Erzsébet



BÁTHORI ISTVÁN VAJDA SÍREMLÉKE



KINIZSI PÁL SÍREMLÉKE

hozzákezdtek az új szentély építéséhez is. Ez a munka azonban feltehetően csak a kápolnák befejezéséig jutott el, majd az építkezés leállt. Mátyást 1490. április 14-én a már beboltozott hosszházban temették el. A szentély építését valószínűleg már nem is fejezték be, hiszen Mátyás utódai, II. Ulászló és II. Lajos szintén a templom hosszházába temetkezett.

Magáról Mátyás síremlékéről a kortárs források egyöntetűen azt állítják, hogy a temetés idején még nem állt készen, bár építését jóval korábban megkezdték. Így a király tetemét ideiglenes sírban helyezték el. Tubero raguzai bencés apát ilyen értesüléseit megerősíti Bonfini híradása is: „*Úgy tetszett a tanácsnak, hogy az isteni fejedelemelek kettős temetséget rendezzenek,*

A DÍSZKÚT ÉS MÁTYÁS KIRÁLY MODERN EMLÉKMŰVE SZÉKESFEHÉRVÁRON



egyét Bécsben, egyet meg Fehérváron, hogy ott síremléket, itt kőkoporsót állítsanak méltóságához illőn, ... Mivel az első boltozat alatt jóval korábban megkezdett mauzóleum a váratlan halálra nem készült el, a testet a bazilika közepén ideiglenes sírban helyezték el, ahol fia rendeléséből óránként szent himnuszokat énekelnek.” (Kulcsár Péter fordítása.) Eme Bonfini által is említett, befejezetlenül maradt fehérvári tumbához szállíthatták korábban Erdélyből a Tubero által emlegetett római márványfaragványokat. A tervezett márvány síremléknek ma egyetlen töredékét sem ismerjük, de nincs okunk azt feltételezni, hogy a temetés után végül ne fejezték volna be. A síremléket minden bizonnyal jól ismerhette Mátyás két bárója is, akik Mátyásnak köszönhették felemelkedésüket, és akik halála után főszerepet játszottak az ország sorsának alakításában. Kinizsi Pál temesi ispán, majd később országbíró, valamint Báthori István erdélyi vajda és országbíró néhány évvel Mátyás után hunytak el: Báthori 1493-ban, Kinizsi 1494-ben. Síremlékeik – amelyek a nyírbátori ferences, illetve a nagyvázsonyi pálos kolostorban álltak – különösen hasonlítanak egymásra. A vörös márványból faragott sírkövek egy, ekkor már évtizedek óta

divatos síremléktípust követtek: a halott ravatalon, kettős párnán fekvő, páncélos, lándzsát tartó alakját ábrázolják, a lába alatt fekvő oroszlánnal, mellette pedig címerpajzsral. A két sírkőnek finom részletei és faragásmódja is szinte azonos, így ha nem is okvetlenül egy mester alkotásai, minden bizonnyal egy szobrászműhelyből kerültek ki. Ennek stílusa pedig egyértelmű rokonságot mutat Mátyás szobrászának, Giovanni Dalmatának a stílusával. Ám a két bárói sírkő semmiképpen sem lehet Dalmata személyes alkotása, nemcsak gyengébb szobrászi minőségük miatt, hanem azért is, mert elkészülésük idején Dalmata már nem tartózkodott Magyarországon. Feltehetően már 1490-ben visszatért szülővárosába, a velencei fennhatóság alatt álló Trauba (a mai horvátországi Trogir), ahol 1492-ben dokumentumok igazolják jelenlétét. A két síremléket a bárók vagy rokonaik minden bizonnyal a Dalmata által Mátyás korában megszervezett, de II. Ulászló idején is a budai építkezéseken tovább foglalkoztatott udvari szobrászműhelytől rendelték meg. Mindkét sírkő egy kőkoporsó formájú tumbát fedett le. Ezeknek a tumbáknak további töredékei is ismertek, de részletesebben csak Kinizsi Pál

síremléke rekonstruálható. Ennek esetében tudjuk, hogy oldalait faragott domborművek díszítették, amelyek a török ellen vívott csatajeleneteket, vadászatot és egy várat, azaz minden bizonnyal a halott életéből vett történeteket ábrázoltak. Ez még elég szokatlan módja volt ebben az időben a síremlékek díszítésének: a középkorban inkább csak a szentek sírjainak oldallapjait ékesítették az életükből vett legendajelenetekkel, a nemesek síremlékein címereiket, esetleg szentek vagy siratók figuráit faragták ki. A reneszánsz idején aztán már valóban divattá vált világi méltóságok körében is az ilyen történeti jelenetekkel díszített síremlék, csak hogy e típusnak a Kinizsi-síremlék az egyik legkorábbi ismert példája. Egy ilyen ötlet viszont aligha Nagyvázsonyból származott, sokkal logikusabb lenne azt feltételezni, hogy a Kinizsi- és a Báthori-síremlék Mátyás király – talán még Giovanni Dalmata által faragott – székesfehérvári márvány síremlékének mintájára készült. Addig azonban, amíg Mátyás elveszett síremlékének elő nem kerülnek a maradványai, ez a kérdés is éppolyan rejtély marad, mint oly sok minden az egyik legnagyobb magyar uralkodó, Hunyadi Mátyás történetében.